

Законодавчі дефініції пронизують практично всі галузі та інститути системи права, всі юридичні процеси: нормотворчість, конкретизацію, тлумачення, застосування і безпосередні форми реалізації. У літературі існує точка зору, відповідно до якої дефініція не визнається нормою права і потребує іншого тлумачення [9, с. 25].

Усе це вимагає створення чіткої системи, а не сукупності дефініцій, що надасть можливість знівелювати протиріччя і неузгодженості, значною мірою зменшить не тільки кількість, але і негативну роль колізій в законодавстві. Головною функцією юридичних дефініцій є забезпечення ефективної роботи механізму правового регулювання на всіх його етапах.

Список використаної літератури:

1. Законотворча діяльність: Словник термінів і понять / За ред. акад. НАН України В.М. Литвина. – К., 2004.
2. Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. – М., 1976.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підруч. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К., 2008.
4. Гурвич Г.Д. Философия и социология права: Избранные сочинения. – СПб., 2004.
5. Иеринг Р. Фон. Юридическая техника / Сост. А.В. Поляков. – М., 2008.
6. Гегель Г.В.Ф. Философия права / Пер. с нем.; Ред. и сост. Д.А. Керимов и В.С. Нерсисянц. – М., 1990.
7. Тамага Браян. Верховенство права: історія, політика, теорія / Пер. з англ. А. Іщенко. – К., 2007.
8. Богачова О.В., Зайчук О.В., Копиленко О.Л. Законотворчий процес зарубіжних країн. – К., 2006.
9. Коломоєць Т.О., Костенко О.І. Тлумачення актів адміністративного законодавства: Монографія. – Запоріжжя, 2011.

Надійшла до редакції 14.06.2012

ЗАВГОРОДНІЙ В.А.,

кандидат юридичних наук

АЗАРОВ А.Д., студент

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ВИБОРИ ДО ПАРЛАМЕНТУ УКРАЇНИ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

УДК 342.52/8 : 324

Статтю присвячено висвітленню окремих питань щодо сучасної моделі виборчої системи, яка використовується при формуванні парламенту України, та визначення її найбільш оптимальної моделі.

Ключові слова: парламент, вибори, виборча система.

Статья посвящена отдельным вопросам, связанным с современной моделью избирательной системы, которая используется для формирования парламента Украины, и определению наиболее оптимальной её модели.

Ключевые слова: парламент, выборы, избирательная система.

The article is devoted to some questions in relation to the modern model of the electoral system, that is used for forming of parliament of Ukraine and determination of her the most optimal model.

Keywords: parliament, elections, electoral system.

За роки свого незалежного існування наша держава випробувала декілька моделей виборчої системи – від мажоритарної абсолютної більшості до змішаної відносної більшості та від змішаної до суто пропорційної, що обґрунтовувалося об'єктивними та суб'єктивними потребами часу. Така зміна моделей виборчих систем свідчить про динаміку політичного розвитку су-

спільства від тоталітаризму до демократичних засад політичної системи країни й утвердження повноцінних політичних інститутів у суспільстві.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогодні триває пошук оптимальної форми визначення результатів волевиявлення народу щодо формування законодавчого органу держави, оскільки існує необхідність існування такої моделі виборчої системи, яка б задовольняла всі потреби українського електорату.

Розгляду питань щодо застосування виборчих систем в Україні присвячені праці таких вітчизняних науковців: Т.А. Бевз, А.З. Георгіца, В.С. Журавський, В.І. Кафарський, Г.М. Малкіна, В.Ф. Погорілко, М.Ф. Рибачук, І.В. Шкурат, Н.Г. Шукліна та інші. Відомі праці таких українських політологів та експертів у галузі партійного будівництва і виборчих систем, як Н. Богашева, Ю. Ключковський, Л. Костюкевич, М. Находа. Однак питання щодо визначення оптимальної виборчої системи формування українського парламенту залишаються невирішеними та потребують їх комплексного дослідження.

Метою даної статті є характеристика сучасної моделі виборчої системи, що використовується при формуванні парламенту України та визначення її найбільш оптимальної моделі, що відповідає демократичним принципам розвитку держави і суспільства.

Визначена мета зумовлює вирішення таких завдань: 1) здійснити ретроспективний аналіз виборчих систем, що використовувалися при формуванні Верховної Ради України за часів незалежності; 2) охарактеризувати переваги та недоліки виборчої системи, що буде застосована на виборах до парламенту у 2012 р.; 3) визначити шляхи удосконалення існуючої виборчої системи з метою пошуку найбільш оптимальної моделі щодо формування законодавчого органу держави.

Перш за все слід зазначити, що під виборчою системою розуміють спосіб організації та проведення виборів, зафіксований у юридичних нормах; порядок, за яким рішення виборців трансформуються у владні повноваження [1, с.250].

Можна вважати, що сучасна історія виборчих систем бере відлік з прийняття у червні 1996 р. Конституції України – фактично з утворення нової української держави. Вибори до Верховної Ради України, що відбулися у березні 1998 р., проходили за новим Законом «Про вибори народних депутатів України» 1997 р. Народні депутати до Верховної Ради обиралися за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою. З 450 депутатів парламенту 225 обирались у одномандатних виборчих округах на основі відносної більшості, а 225 – за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій та виборчих блоків партій у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі на основі пропорційного представництва. Це був крок вперед на шляху формування багатопартійної системи у нашій країні.

Вибори 2002 р. спричинили загострення протистояння між парламентом та Президентом щодо типу виборчої системи. Більшість парламентарів виступали за повністю пропорційну систему, однак глава держави з їхньою думкою не погоджувався. Врешті на парламентських виборах 2002 р. так само було застосовано змішану виборчу систему з 4 % виборчим бар'єром. У 2001 та у 2002 рр. існували спроби застосування пропорційної системи, проте в політичній більшості вони так і не отримали відповідної підтримки.

Вибори 2006 та 2007 рр. відбулися відповідно до нового Закону «Про вибори народних депутатів» на пропорційній основі, тобто за партійними списками з 3 % виборчим бар'єром. Це зумовило істотні відмінності як в організації підготовки та проведення виборів, так і в характері виборчих заходів. Згідно з новим Законом головними суб'єктами виборчого процесу стали політичні партії та партійні блоки. Саме ця виборча модель зазнала на свою адресу найбільшої критики.

Незважаючи на всі недоліки, можна зазначити, що сучасні суспільно-політичні вибори, формування органів влади та державного управління шляхом вільного і загального волевиявлення громадян стали незаперечною цінністю суспільства ХХ сторіччя, однією з головних ознак справедливого суспільного устрою [2, с. 103].

Як бачимо, змішана виборча система (пропорційна плюс мажоритарна складова відносної більшості) заслуговує окремого розгляду, оскільки застосовувалась в Україні вже двічі, а також буде застосована на виборах до парламенту у жовтні 2012 р. Важливою її ознакою є спроба досягти компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних

систем та стабільністю сформованого ними уряду [3, с. 345].

Згідно з останніми запропонованими змінами, вибори до Верховної Ради України 2012 р. пройдуть за змішаною виборчою системою. Таким чином, половину мандатів – 250 народних депутатів – як і в попередніх парламентських виборах, буде обрано за пропорційною системою й буде розподілено між партіями пропорційно до кількості отриманих голосів, тоді як решту – 250 депутатів – буде обрано за мажоритарною системою в одномандатних виборчих округах [4].

У тому вигляді, у якому використовуватиметься мажоритарна складова виборчого процесу 2012 р., вона буде так званою системою відносної більшості, за якої переможцем у одномандатному виборчому окрузі визнається кандидат, який набирає більше голосів, ніж будь-який інший претендент. Тобто переможець «забирає все». Саме тут постає основний недолік та проблема, які знецінюють суть ідеї представництва.

На відміну від мажоритарної системи абсолютної більшості (переможцем вважається кандидат, який набрав понад 50% загальної кількості поданих в окрузі голосів), у прийнятому варіанті може трапитись так, що народним депутатом від округу може бути обраний кандидат, який набрав 10 % голосів, проте більше, аніж інші кандидати. Тому недоліком мажоритарної виборчої системи є те, що голоси, подані за переможених кандидатів, фактично пропадають. Це так звані «втрачені голоси».

За підрахунками громадської мережі «Опора», яка проводить моніторинг виборчого процесу, у 1998 р. змарнованих голосів було 58 % – близько 15 млн виборців, а на виборах 2002 р. – 51 %, близько 13 млн виборців [5].

Враховуючи той факт, що механізм відкликання народного депутата-мажоритарника не працює, так само як й «імперативний мандат», виникають сумніви щодо можливості контролю виборців за депутатами, яких вони обрали. Ця обставина породжує ще одну проблему – умовної незалежності депутатів, обраних в одномандатних мажоритарних округах, які після обрання безкарно можуть пристати до тієї чи іншої політичної сили.

Цю політичну технологію використовують насамперед партії влади, щоб розширити своє представництво в парламенті, надолужуючи в такий спосіб проблему низьких рейтингів. Це так звані «тушки» та депутати-перебіжчики, наявність яких нівелює основний принцип мажоритарного представництва та представницької демократії загалом.

Разом із тим існує чимало інших загроз та проблем, які незмінно не вирішуються від виборів до виборів при застосуванні змішаної виборчої системи, а саме: деформування підсумків голосування щодо політичних партій і блоків (так сталося за результатами виборів 2002 р., коли блок «За єдину Україну», отримавши за пропорційною складовою 35 мандатів, а в мажоритарних округах – 66, сформував фракцію у парламенті в 175 депутатів); складність співпраці між депутатами, обраними за різними принципами; часто дискримінуються малі, так звані «треті» партії, тому що виборці часто орієнтуються на представників найбільших та найвпливовіших; влада має більше можливостей та ресурсів тиску на депутатів-мажоритарників; є можливість (особливо у державної влади) впливати на результати виборів, застосовуючи різноманітні маніпулятивні технології («переселення» виборців з одного округу до іншого).

Та найбільшим її недоліком є можливість існування дисбалансу між набраними голосами та отриманими мандатами. Партія, яка не одержала більшості за результатами загального голосування, може одержати абсолютну більшість місць у парламенті.

Також до недоліків цієї системи відносять технологію нарізки округів, «джерімендерінг», коли їх поділяють у такий спосіб, щоб забезпечити якомога кращий результат для свого кандидата. Для опозиційних кандидатів меж виборчих округів досі залишаються загадкою, тоді як провладні в переважній більшості вже розпочали непублічну передвиборчу роботу в округах. Це також нерівномірне представництво політичних партій при формуванні виборчих комісій, коли парламентські партії матимуть по три представники, тоді як усі інші ділитимуть останніх три місця між собою шляхом жеребкування. Окрім цього, прохідний відсотковий бар'єр зріс до 5 %, а з бюлетеня вилучили графу «не підтримую жодного кандидата».

Разом з цим змішана виборча система в нашій країні виявила такі переваги: можливість виборця обирати депутата з округу та одночасно підтримувати певну політичну партію; простота, спричинена прагненням зробити спосіб отримання мандатів зрозумілим практично кож-

ному; враховуються інтереси різних суспільних груп; відбувається сприяння розвитку партійної системи; менше можливостей для фальсифікації результатів виборів; підтримка депутата політичною партією, як фактор інтенсивнішої його роботи.

Враховуючи мажоритарну складову, можна зазначити ще ряд переваг: результативність; простіше створити ефективну більшість, яка матиме можливість призначити уряд (великі добре організовані партії можуть легко перемогти на виборах та створити однопартійні уряди); встановлюється зв'язок виборців та обраного ними депутата (виборці мають свого постійного представника у парламенті, який знає проблеми свого округу); депутатський мандат може одержати позапартійний кандидат.

Змішана виборча система фактично зосереджує увагу громадян на виборі уряду. Важливим аргументом «за» цієї системи для нашої держави є те, що вона спрямована на утворення парламентської більшості. Створюються умови для вибору, який призводить до появи партії чи коаліції, що відповідає за дії уряду.

Слід погодитися з думкою Ю. Зушика, який зазначає, що на сьогодні для нашої держави є доцільним застосування змішаної системи, оскільки така модель зміцнює парламент і сприяє водночас представництву від мажоритарних округів. Україна зараз на такій стадії розвитку, яка диктує з'єднання пропорційної та мажоритарної систем, тому змішана система – це адекватний варіант для нас [6, с. 14]. Однак слід вказати, що запропонований на сьогодні варіант змішаної виборчої системи потребує корегування з метою закріплення демократичних цінностей та зміцнення народовладдя в державі.

На наш погляд, цьому буде сприяти ряд змін, які необхідно внести до виборчого законодавства України.

По-перше, при застосуванні мажоритарної складової у змішаній системі більш доцільно було б запровадити систему відносної більшості із запровадженням виборчої квоти, яка повинна становити не менш як 30 %. Під виборчою квотою слід розуміти найменшу кількість голосів, що необхідна для обрання одного депутата у кожному з виборчих округів.

Таким чином, обраним буде кандидат, за якого проголосує відносна більшість, якщо при цьому буде подолано 30 % бар'єр. Таке нововведення дозволить обрати від виборчого округу того кандидата, якого підтримує хоча б третина виборців округу, і не дозволить стати народним депутатом особі, що має лише певну мінімальну підтримку, наприклад 10–15 %, при цьому формально за законом стає народним обранцем.

Недоліком, що може спричинити таке нововведення, може стати другий тур виборів або повторні вибори в окрузі, якщо жоден з кандидатів не подолає виборчу квоту. Однак, на наш погляд, за такої системи більш реально обрати дійсного представника українського народу, як це визначено в Законі України «Про статус народного депутата України», а не формального представника від округу.

По-друге, обов'язковою умовою ефективної роботи обраного народного депутата від одномандатного виборчого округу стане запровадження «імперативного мандата», що дозволить укріпити взаємозв'язок депутата та виборців, які його обрали, та зумовить реальне виконання обов'язків народного депутата, що визначені у ст. 6-7 Закону України «Про статус народного депутата України» [7]. При цьому у виборців завжди буде можливість дострокового відклику народного депутата, що не виправдав довіри виборців.

По-третє, до бюлетенів для голосування обов'язково слід повернути графу «не підтримую жодного кандидата», оскільки відсутність такої графи зумовлює обов'язок виборців обрати хоча б кого-небудь, а не висловити свою власну позицію щодо запропонованих кандидатів.

По-четверте, при застосуванні пропорційної складової у змішаній системі, на наш погляд, слід надати можливість виборцям не тільки голосувати за політичну партію з відкритими списками в цілому, а голосувати і за конкретного члена партії, надаючи йому перевагу з-поміж інших. Таким чином, партія, яка подолає встановлений законом 5 % бар'єр одразу матиме результати довіри виборців до конкретних її членів, що й повинні стати народними обранцями. Цей шлях формування депутатського корпусу за пропорційною складовою дасть можливість самому виборцю формувати український парламент, відсторонивши при цьому від цього процесу керівництво політичної партії.

По-п'яте, важливим є питання щодо величини виборчого округу, а саме нерівна «наріз-

ка» виборчих округів. Особливо гостро вона стоїть в одномандатних округах. Адже не завжди буває так, що кількість мандатів, за які ведеться боротьба, завжди пропорційна кількості виборців. Так, одні округи можуть перевищувати інші за кількістю потенційних виборців. А це означає, що голоси виборців матимуть неоднакову «вагу». До слова, нерівна «нарізка» виборчих округів можлива й під час виборів за багатомандатними округами.

Це далеко не вичерпний список напрямів реформування сучасної української виборчої системи до парламенту, адже характерні системні проблеми найбільш гостро виявляються в результаті впровадження виборчої системи, згідно з результатами голосування.

Підбиваючи підсумок нашого дослідження, слід зазначити, що український досвід постійної зміни виборчого законодавства – це зайве підтвердження того факту, що не існує найкращої виборчої системи. Такою буде та, яка найбільше підходить окремо взятій державі. Адже залежно від типу партійної системи, форми правління та управління, особливостей функціонування політичної системи загалом, та чи інша виборча система буде проявляти себе по-різному. А тому в процесі обрання виборчої системи вирішальне значення має рівень політичної культури політичної еліти, від рішення якої залежатиме якість представництва суспільства у владі.

Список використаної літератури:

1. Політологія: Навч. посіб. / За заг. ред. Гетьманчука М.П. – К., 2011.
2. Вегеш М.М. Політологія: Підруч. / За ред. М.М. Вегеша. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 2008.
3. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: Підруч. – К., 1999.
4. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI // ВВР. – 2012. – № 10. – Ст. 73.
5. Офіційний веб-сайт громадянської мережі «ОПОРА». – Режим доступу: <http://www.opora.org.ua/vybory>.
6. Зушук Ю. Голая правда // Корреспондент. – 2007. – С. 13-15.
7. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII // ВВР. – 1993. – № 3. – Ст. 17.

Надійшла до редакції 18.06.2012

КОРНІЄНКО М.В., кандидат юридичних наук
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 341.1/8

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄС ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Визначено співвідношення європейського права та права Європейського Союзу, розкрито зміст принципів права ЄС.

Ключові слова: європейське право, європейське співтовариство, право ЄС, регулювання суспільних відносин.

Определяется соотношение европейского права и права Европейского Союза, раскрывается содержание принципов права ЕС.

Ключевые слова: европейское право, европейское сообщество, право ЕС, регулирование общественных отношений.

Correlation of the European law and the law of the European Union is done. The essence of the European Union law principles is revealed.

Keywords: European law, European Union, EU law, regulation of social relationships.

Правові відносини виникають не з юридичних норм, а з життєвих, фактичних суспільних відносин. Однак для того, щоб ті чи інші фактичні суспільні відносини набули характеру правовідносин, вони повинні регулюватися нормою права. Таким чином, настання юридичних наслідків для учасників регульованих правом суспільних відносин, перетворення цих відносин у правові – одна з важливих характерних рис права як державного регулятора суспільних відносин. Правові норми регулюють відносини усередині суб'єкта управління, визначаючи компетенцію, структуру і функції всіх керуючих підсистем і їхніх елементів – органів держави, поса-

